

Prospective
research

Hoe zorgwerk centraal stellen in het openbaar beleid in het Brussels Gewest?

Kernboodschappen

1

Het Brussels Gewest kampt met een dubbele crisis – een wooncrisis én een *zorgcrisis*. Twee vraagstukken die nauw met elkaar verweven zijn, maar vaak apart worden aangepakt. **Residentieel zorgwerk** - een concept dat in dit onderzoek werd ontwikkeld - omvat activiteiten die essentieel zijn om het leven draaiende te houden, ongelijk verdeeld zijn en plaatsvinden in en om de woning. Dit zorgwerk kan bijdragen aan een empowerment van de bewoners en lokale gemeenschappen, maar ook, omgekeerd, aan de versterking van systemische ongelijkheden van de cis-hetero-patriarchale, neoliberale en kolonialistische samenleving.

2

De last van *zorg*, de prijs van slechte huisvesting

Geseksualiseerde en geracialiseerde personen dragen het grootste deel van het *zorgwerk*. Het is werk dat essentieel is voor onze samenleving, maar vaak onzichtbaar blijft en ondergewaardeerd is. Zij worden tegelijk ook het hardst getroffen door slechte woonkwaliteit en residentiële kwetsbaarheid. Dit maakt duidelijk hoe *gegenderd* werk en ongelijke toegang tot waardige huisvesting structureel met elkaar verweven zijn.

3

Zorgwerk uit de marge halen om de stad te *herdenken*

Zorgwerk integreren in het openbaar beleid betekent erkennen dat zorgwerk ongelijk verdeeld is in de samenleving, bekeken vanuit intersectioneel perspectief. Het vraagt bovendien dat bestaande praktijken worden ondersteund die kwetsbare personen helpen, woonruimtes onderhouden en het sociale weefsel versterken. Daartoe is een paradigmaverschuiving nodig waarbij niet langer vertrokken wordt vanuit een economische en individualistische logica om de stad te bedenken, maar vanuit activiteiten die het menselijk samenleven ondersteunen. Om deze uitdaging aan te gaan, moeten bestaande zorgpraktijken ondersteund worden - door ze zichtbaar te maken, te valoriseren en synergiën te stimuleren.

Inleiding

Huisvesting in Brussel wordt nog steeds gekenmerkt door talrijke vormen van kwetsbaarheid: slechte woonomstandigheden, afzondering, isolement, huiselijk geweld en een ongelijke toegang tot voorzieningen en diensten. Deze kwetsbaarheden treffen mensen met een migratieachtergrond, genderminderheden, ouderen, mensen met een handicap en eenoudergezinnen het sterkst.

Als reactie daarop ontwikkelen bewoners diverse zorgpraktijken - materieel, relationeel en ruimtelijk - die samen het **residentieel zorgwerk** vormen. Deze praktijken worden echter vaak genegeerd of zelfs onmogelijk gemaakt door de manier waarop woningen ontworpen zijn, gebouwen gebouwd worden en instellingen of regelgeving georganiseerd zijn. Dit onderzoek vertrekt daarom van de vraag: **hoe kan residentieel zorgwerk bijdragen aan het bestrijden van residentiële kwetsbaarheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?**

Methoden en benaderingen

Het CTRL+H-onderzoek steunt op gemengd kwalitatief onderzoek, toegepast in zes collectieve woongemeenschappen (interviews, *geleefde* plattegronden, kaart van de *beleefde* buurt, observatie en focusgroepen). Tijdens 24 maanden veldwerk werden zorgdynamieken in collectieve woningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in kaart gebracht en verzameld. In totaal namen 40 bewoners en 25 terreinwerkers deel, waaronder maatschappelijk werkers, medewerkers van huisvestingsdiensten en conciërges.

De gesprekken met bewoners verkenden hun dagelijks leven en hun verhouding tot *zorg* op drie niveaus: hun huisvesting, de gemeenschappelijke ruimtes en de buurt.

De verzamelde kwalitatieve gegevens maakten het mogelijk 11 sleutelvariabelen te identificeren die de relatie tussen de zorgcrisis en de wooncrisis verduidelijken: slechte huisvesting, financiële toegankelijkheid en sociaal isolement (residentiële kwetsbaarheid); zorg voor binnen- en buitenruimte, zorg voor personen – gemeenschapsondersteuning en collectivisering en strijd tegen huiselijk geweld (zorgwerk); ruimtelijke configuraties, sociale spanningen en spanningen binnen de gemeenschap en bestuursproblemen (belemmeringen voor zorgwerk); informele organisatie, burgerlijke ongehoorzaamheid en bewonersmobilisatie (strategieën).

Deze sleutelvariabelen zijn factoren waarvan de dynamiek de ontwikkeling van het prospectieve systeem tegen 2050 kan beïnvloeden.

De scenario's in het onderzoek zijn opgebouwd rond de evolutie van deze 11 variabelen in vier

samenlevingen, elk bestuurd door verschillende actoren : techbedrijven, een neofascistische staat, verenigingen en de bewoners zelf. De scenario's werden verwerkt in animatiefilms, gerealiseerd door vier regisseurs.

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

A. Resultaten

Het CTRL+H-onderzoek toont aan hoe diepgaand, veelzijdig en ongelijk verdeeld de residentiële kwetsbaarheden zijn binnen de Brusselse sociale huisvesting. Bewoners, vrijwilligers en professionals ontwikkelen talrijke - vaak onzichtbare - zorgpraktijken als antwoord op deze realiteit, die de ruimte transformeren, omzeilen of herstellen. Dit werk, dat onmisbaar is om het leven draaiende te houden, vangt in grote mate de institutionele tekortkomingen op, maar blijft precair, ondergewaardeerd en afhankelijk van de ruimtelijke kenmerken van de woning, het gebouw en de buurt. De analyse brengt deze dynamieken in kaart op vier verweven schaalniveaus: de individuele woning, de gemeenschappelijke ruimtes van het gebouw, de buurt en het institutionele/territoriale kader. Op elk niveau worden kwetsbaarheden, zorgpraktijken, ruimtelijke hefboomen en drempels, intersectionele invalshoeken en pistes voor actie met elkaar gekruist.

1. De individuele woning: een te krappe zorgomgeving vol beperkingen

Woningen in de sociale huisvesting worden gekenmerkt door beperkte afmetingen, ongezonde omstandigheden, ontoegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit, een gebrek aan voorzieningen en een ongelijke geografische toewijzing. Deze factoren versterken isolement, energiearmoede en huishoudelijke overbelasting.

Bewoners compenseren dit via intensief zorgwerk: noodoplossingen (multifunctionele kamers, zelfgemaakte ventilatie- of opbergconstructies,

schulden aangaan voor basisvoorzieningen), maar ook **dagelijkse zorg voor naasten** - kinderopvang, ondersteuning van ouderen, hulp voor zieke burens, poetsen of koken voor familie. Deze praktijken, die onmisbaar zijn om het leven draaiende te houden, steunen sterk op burensolidariteit en spelen zich af in ruimtes die daar nauwelijks voor ontworpen zijn.

Huiselijk geweld krijgt daarbij een uitgesproken ruimtelijke dimensie. Kleine kamers, gebrek aan privacy en opgelegde indelingen van de kamers (bijvoorbeeld één kamer per koppel) maken van de woning een plek van beperkingen. De woning wordt tegelijk het toneel én het instrument van geweld: slachtoffers zitten vast in een gedwongen nabijheid, hebben nauwelijks ruimte om zich terug te trekken, en vrouwen, geracialiseerde personen, transpersonen en mensen met een beperking worden blootgesteld aan dagelijks geweld. Deze ruimtelijke structuren creëren een stille kwetsbaarheid, die vaak onzichtbaar is voor instellingen, maar bepalend voor de reproductie van machtsverhoudingen binnen het gezin.

Ruimtelijke ondersteuning (*caresupports*) is zichtbaar in woningen die beter gedimensioneerd en aanpasbaar zijn, waardoor bijvoorbeeld een kamer kan worden vrijgemaakt om een hulpverlener te ontvangen, levensmiddelen op te slaan of een *zorghoek* in te richten. Omgekeerd verhinderen krappe, verouderde of ontoegankelijke woningen dat *zorgwerk* kan plaatsvinden en stellen ze huishoudens bloot aan stilzwijgend geweld. Vrouwen - vaak geracialiseerd en alleenstaand - dragen bovendien vaak een dubbele last: die van hun eigen huishouden en die van hun familieleden, burens of alleenstaande

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

ouders, zonder institutionele erkenning of structurele ondersteuning.

2. De gemeenschappelijke ruimtes van gebouwen: tussen conflict en solidariteit

Gemeenschappelijke ruimtes worden vaak gekenmerkt door gebruiksverboden, vernielingen en burenruzies, waardoor ze voor de meest kwetsbare personen vijandige omgevingen vormen. Toch worden deze ruimtes alsnog gebruikt als plekken van zorg: voor opslag, geïmproviseerde wasruimtes, voedselhulp en een luisterend oor. Gunstige ruimtelijke ondersteuning (*caresupports*) zijn brede trappenhuisen, lichte inkomruimtes en toegankelijke kelders. Maar racistische, seksistische en andere bevestigende dynamieken beperken het collectieve gebruik. Vrouwen van kleur zijn in het bijzonder kwetsbaar voor mechanismen van uitsluiting.

De bewoners vragen daarom om institutionele erkenning van gemeenschappelijke ruimtes als zorgruimtes, een flexibele inrichting en een participatief beheer dat rekening houdt met de machtsverhoudingen die in huidige participatieve processen spelen.

3. De buurt: een perifere en slechts gedeeltelijk benutte hulpbron

Op buurtniveau hebben de kwetsbaarheden te maken met (1) een gebrek aan toegankelijke voorzieningen en het gebrek aan diensten voor zorg (zorgcentra, crèches, centra voor gezondheidszorg, religieuze ruimtes, gemeenschapsruimten), (2) een publiek domein dat als ongestuurd, controlerend en slecht uitgerust

wordt ervaren (tekort aan rustplaatsen, toiletten, aangepast vervoer) en (3) systematische discriminatie die vooral geracialiseerde vrouwen en LGBTQIA+-personen treft. Toch ontwikkelen de bewoners als reactie hierop collectieve vormen van *zorg* in de tussenruimtes van de buurt (netwerken van moeders, gedeelde tuinen en gemeenschapsevenementen).

Ruimtelijke elementen die zorgwerk ondersteunen (*caresupports*) zijn onder meer veilige en toegankelijke plekken, gemeenschapscentra, buurtcafés en buurtcentra die tot laat open zijn, met daarbij een begeleiding door de gemeenschap voor de mensen die het zorgwerk opnemen en een beheersvorm die minderheidsgroepen betreft. Dit houdt in dat er in de buurten mobiele zorgplekken worden voorzien, dat sociale en gemeenschapsgerichte begeleiding ruimer toegankelijk wordt gemaakt, dat bestaande – maar weinig zichtbare - initiatieven worden ondersteund, en dat minderheidsnetwerken worden erkend als structurele actoren.

4. Het institutionele en territoriale niveau: gefragmenteerd en ongelijk bestuur

Sociale huisvestingsmaatschappijen (SISP's) en administraties slagen er moeilijk in hun verantwoordelijkheden op te nemen: woningen worden toegewezen ondanks ongezonde omstandigheden, bemiddelingen worden als discriminerend ervaren en er wordt geen rekening gehouden met specifieke noden (mensen met een beperking, grote gezinnen, minderheden). Het toewijzingssysteem versterkt uitsluiting en verbreekt bestaande zorgnetwerken. Op regionaal niveau zorgt het gebrek aan een

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

stedenbouwkundige benadering van *zorg* voor “witte zones” zonder essentiële diensten. Bewoners vragen daarom om participatief bestuur, meertalige en inclusieve voorzieningen en een ruimtelijke ordening die garandeert dat elke leefomgeving toegang krijgt tot zorginfrastructuur, spirituele ruimtes en gemeenschapsvoorzieningen.

B. Welke zorgscenario's kunnen residentiële kwetsbaarheid aanpakken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegen 2050?

Neo-communautaire zorgsamenleving:

<https://youtu.be/yEQRLuKD-dk?si=aRxy7ILOI47aGw5->

Liberal-Tech zorgsamenleving:

<https://youtu.be/gXXPZan-gzs?si=a4muPzfvg8-g9PfZ>

Associatieve zorgmaatschappij:

<https://youtu.be/Bq2REUqxEGs?si=6BQJMOiBTuqWL4Uc>

Familiaal-nationalistische samenleving:

<https://youtu.be/zZqVzUD7Osg?si=Y-DaN6YvpERIMlIx>

C. Bedreigingen, kansen en hefboomen bij het opnemen van zorgwerk in het Brussels openbaar beleid

1. Neo-communautaire zorgsamenleving

→ Gebaseerd op zorgwerk dat vertrekt vanuit menselijke, ecologische en territoriale onderlinge afhankelijkheid.

Dit scenario schetst een postindustriële, low-tech en sterk gemeenschapsgerichte samenleving, waar infrastructuren gedeeld worden, zorg collectief wordt georganiseerd en de woonomgeving wordt beschouwd als een levend ecosysteem. Het inspireert een veerkrachtige en inclusieve visie op wonen en zorg, ingebed in lokale schaalniveaus en nabije vormen van solidariteit.

Kansen

- Versterking van lokale solidariteit en vermindering van ongelijkheden
- Transitie naar low-tech modellen en democratische nabijheidsGovernance

Bedreigingen

- Geen erkenning van zorgwerk en overbelasting van gemarginaliseerde personen
- Ongelijke toegang tot stedelijke commons en afhankelijkheid van instabiele publieke financiering

Hefboomen voor actie

- Gedeelde zorgvoorzieningen opnemen in de stedenbouwkundige normen via het Regionaal Stedenbouwkundig Reglement (RRU) en het Regionaal Ruimtelijk Plan (PRAS)

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

- Structurele financiering voorzien voor gemeenschapsanimatie via Stadsvernieuwingscontracten (CRU)
- Gekozen samenwoonvormen ondersteunen binnen de toewijzing van sociale woningen en deze niet fiscaal bestraffen
- Voorkomen dat bewoners ontworteld raken bij de toewijzing van sociale woningen (mogelijkheid tot meerdere weigeringen zonder sancties)
- Bewonerscoöperaties met een sociale of *zorggerichte* finaliteit ondersteunen
- Buurtcomités met een werkingsbudget installeren – Herziening van de werking van de adviesraden van huurders (CoCoLos)
- Een “zorgcapaciteitsnorm” opnemen in bestekken: een zorgreferent binnen ontwerpteams, integratie van zorg in de kwaliteitscriteria.

2. Liberal-Tech *zorgsamenleving*

→ Gebaseerd op *zorgwerk* dat afhangt van artificiële intelligentie, economische logica's en uitgeputte ecologische hulpbronnen.

Dit scenario schetst een samenleving die gestuurd wordt door rendement, de dominantie van AI en de commercialisering van huisvesting. Het waarschuwt voor de risico's van een digitale kloof, afhankelijkheid van platforms, het verdwijnen van het menselijke contact en collectieve actie in het sociaal beleid.

Kansen

- Debat lanceren rond de herhumanisering van sociale diensten
- Opening naar feministische sociale beleidsmodellen

Bedreigingen

- Automatisering van de zorg, digitale kloof en sociaal isolement
- Extreme commercialisering van de huisvesting.

Hefbomen voor actie

- Het verbieden dat digitale vereisten worden opgelegd om toegang te krijgen tot sociale rechten, en in dit geval tot het recht op sociale huisvesting
- Een burgerobservatorium rond de impact van algoritmen op gemarginaliseerde personen oprichten (intersectioneel perspectief)
- Verplicht menselijk beheer opleggen in bestekken voor huisvesting (conciërgediensten, reparaties via ambachtelijk werk, enz.)
- Verzet tegen smart buildings
- Densiteit reguleren om menselijke schaal aan te moedigen
- Verplichten dat niet-menselijke elementen worden meegenomen in de specificaties voor de herinrichting van open ruimtes rond woningen

3. Associatieve *zorgmaatschappij*

→ Gebaseerd op een governance model waarbij de staat het *zorgwerk* delegeert aan verenigingen. Het *zorgwerk* wordt gewaardeerd en de meerwaarde ervan wordt erkend. Gemarginaliseerde personen staan in de frontlinie van deze sociale organisatie, wat soms kan leiden tot uitputting door de voortdurende oproep om bij te dragen aan *zorgwerk*.

Kansen

- Erkenning en waardering van *zorgwerk* en het verenigingsleven

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

- Sectoroverschrijdende coördinatie en betrokkenheid van de direct betrokkenen bij het beleid rond zorgwerk

Bedreigingen

- Precarisering van alle tussenschakels in de samenleving
- Uitputting van gemarginaliseerde personen
- Niet-erkenning van informele *zorg*
- Gebrek aan financiering voor de verenigingssector en een dwingende oproep tot participatie

Hefbomen voor actie:

- Zorgwerk opnemen in renovatieprojecten (Rénovation)
- Een fonds oprichten voor dringende renovaties in sociale woningen (kadaster van urgenties en prioriteiten)
- Normen voor zorgwerk aanpassen en toepassen (PMR+, gedeelde ruimtes, trappen, wasruimtes, enz.)
- Een zorgcharter invoeren met regionale standaarden
- Structurele financiering garanderen voor buurtverenigingen die zich bezighouden met zorg en huisvesting
- De zorg-commons in kaart brengen om ze beter te ondersteunen en om witte zones te identificeren waar diensten ontbreken
- Woonprojecten met gedeelde governance bevorderen
- Zorgcorridors programmeren in de regionale planning om aangepaste mobiliteit tussen woningen en zorgdiensten te garanderen
- Opvangplaatsen creëren voor slachtoffers van huiselijk en/of residentieel geweld
- Medewerkers van intermediaire diensten (die in contact staan met het publiek) opleiden in het

intersectioneel perspectief en de uitdagingen van zorgwerk.

4. Familiaal-nationalistische samenleving

→ Gebaseerd op *zorgwerk* dat verankerd is in een autoritair regime waarin de traditionele familie, normatieve voortplanting en strikte genderrollen de manier waarop wordt samengeleefd bepalen.

Kansen

- Bevestiging van de rechten van LGBTQIA+ en niet-normatieve leefvormen
- Versterking van antidiscriminatierechten
- Bevestiging van het belang van ruimtelijke rechtvaardigheid

Bedreigingen

- Achteruitgang van fundamentele rechten
- Institutioneel geweld
- Onderdrukking van informele solidariteit
- Maximale uitbuiting van zorgwerk
- Instrumentalisering van huisvesting

Hefbomen voor actie

- Institutionele actoren opleiden in de strijd tegen systemisch geweld
- Positieve actie-maatregelen nemen voor geseksualiseerde personen en huishoudens met gekozen verwantschap in sociale huisvesting (quota uitbreiden)
- De betrokken doelgroepen betrekken bij de evaluatie van het huisvestingsbeleid
- Publieke verhuurders sanctioneren bij ongezonde huisvesting
- Het moratorium op uitzettingen uitbreiden naar alle gemarginaliseerde personen

Wetenschappelijke resultaten, toekomstscenario's

- Huisvestings- en stedenbouwkundig beleid koppelen aan LGBTQIA+-strategieën, welzijn/gezondheid en gelijke kansen
- Het Gewestelijk Bestemmingsplan (PRAS) herzien in het licht van de fundamentele rechten van gemarginaliseerde personen
- Gender mainstreaming bree toepassen in het regionaal openbaar beleid.

Beleidsaanbevelingen

De onderzochte scenario's schetsen mogelijke ontwikkelingspaden voor onze samenleving in een context waarin de *zorg*- en wooncrisis steeds sterker met elkaar verweven raken. Wanneer we deze uitdagingen afzonderlijk aanpakken, ontstaan gefragmenteerde en weinig doeltreffende oplossingen.

Door wonen en zorgwerk samen te bekijken, erkennen we dat huisvesting ook een ruimte voor zorg is, dat gebouwen invloed hebben op de solidariteit in de buurt, en dat stedelijk beleid de onderlinge hulpnetwerken kan versterken of juist verzwakken.

Om de huidige sociale, ecologische en democratische urgenties het hoofd te bieden, is het noodzakelijk om beleidsdomeinen te ontkokeren en de kennis, praktijken en noden van gemarginaliseerde personen en mensen die meervoudige discriminatie ondergaan te integreren. Dit vraagt om intersectorale, structurele en inclusieve maatregelen, die passen bij de ambitie van een opkomende zorgmaatschappij.

Lijst van publicaties

Salembier, C., Courbebaisse, A., Leclercq, B., Peltier, E., & Bergilez, J.-D. (Reviewing). *Habiter le care/Housing is Caring*. Presses Universitaires de Louvain.

Courbebaisse, A. (à paraître). *Vieillir dans une tour de 30 étages Retraites et société, Vieillir au cœur des métropoles*.

Leclercq, B., Courbebaisse, A., Salembier, C., & Totolehibe, A. (2024). *Cachez ce care que je ne saurais voir. Les ajustements méthodologiques d'une étude féministe du travail du care dans le logement collectif*. *Geoproximités*, 2 <https://geoproximites.fr/ark:/84480/2024/06/01/care-al7/>.

Courbebaisse, A. (2024). *Prendre soin de nos espaces pour prendre soin de nos vieux. ieilles*. *Cahiers de l'Espace Public*, 49, 45-47.

Salembier, C., Bernard, N., Girardo, M. S., & Muxi Martinez, Z. (2024). *Le privé est politique : le droit au logement réinterprété au prisme du genre et du confinement*. In J. Hermesse & O. Servais (Eds.), *Déconfiner L'Europe* (pp. 215-251). Karthala.

Courbebaisse, A., & Salembier, C. (2023). *L'espace comme support de care*. In C. Younès, D. Marcillon, & C. Baudart (Eds.), *Prendre soin: architecture et philosophie* (pp. 41-56). Hermann.

Salembier, C., & Courbebaisse, A. (2023). *Les seuils du care. Les conditions socio-spatiales de l'application d'une éthique du care*. *Revue philosophique de Louvain* 120, 103-119.

Salembier, C. (2023). *Towards a feminist definition of housing*. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 26, 99-105.

Courbebaisse, A., & Salembier, C. (2022). *L'espace au prisme de l'éthique du care/Housing trough the lens of care*. *Les Cahiers de la recherche architecturale urbaine et paysagère*. <https://doi.org/https://doi.org/10.4000/craup.9523>.

Salembier, C. (2022). *La vivienda como objeto feminista* *Revista con la a, Urbanismo y Arquitectura feminista*, 81. <https://conlaa.com/la-vivienda-como-objeto-feminista/?output=pdf>.

Guisset, S., Wagener, M., Leclercq, B., & Salembier, C. (2023). *Les inégalités de genre liées au logement en Région de Bruxelles-capitale*. Bruxelles Logement. Rapport de recherche.

Het onderzoeksteam

Chloé Salembier
Faculté d'architecture, d'ingénierie architecturale,
d'urbanisme (LOCI)
UCLouvain
e-mail: chloe.salembier@uclouvain.be

Audrey Courbebaisse
École Nationale Supérieure d'Architecture de
Bretagne

Nicolas Bernard
Faculté de droit Saint-Louis (Droit-SaintLouis)
UCLouvain Saint-Louis)

Ansao Totolehibe
UCLouvain

Emma Peltier
UCLouvain

Benjamin Leclercq
Université de Strasbourg)

Julie Vanderhaeghen
Atelier cartographique

Isabelle Detienne
UCLouvain

DISCLAMER

Dit onderzoek werd uitgevoerd met de steun van Innoviris. Alle meningen, overtuigingen en aanbevelingen in deze beleidsnota behoren volledig toe aan de auteur. Innoviris kan er niet aansprakelijk voor worden gesteld.

DOEL VAN HET PROSPECTIVE RESEARCH PROGRAMMA

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat voor een reeks grote maatschappelijke uitdagingen: gezondheids- en ecologische crisissen stellen onze productie- en consumptiepatronen radicaal op de proef; klimaatverandering tast ons vermogen aan om in complexe stedelijke ruimten te leven; sociale en economische ongelijkheden ondermijnen de fundamenteën van ons samenleven. Daarboven komen zware uitdagingen voor woongelegenheid, ruimtelijke ontwikkeling en behoud van ruimte en verplaatsingen in de stad. Al deze factoren staan in scherp contrast met de praktijk en de visie van wat een territorium als het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou moeten zijn.

Deze uitdagingen kunnen worden gezien als kruispunten: ze kunnen niet worden samengevat in één component, maar worden complex gearticuleerd door meerdere oorzaken, domeinen, effecten en actoren met uiteenlopende waarden, belangen en standpunten. Er is geen goede of foute oplossing, alleen betere of slechtere oplossingen, afhankelijk van het perspectief¹. De toekomst is onzeker, de ontwikkelingen in de toekomst zijn onvoorspelbaar en de gevolgen op lange termijn aanzienlijk. Deze factoren bemoeilijken het besturen van onze samenlevingen die geconfronteerd worden met de uitdagingen van duurzame en inclusieve ontwikkeling. Prognosemodellen gebaseerd op de projectie van gegevens uit het verleden en die gevraagd worden om de toekomst te voorspellen, werken niet in perioden van relatieve instabiliteit zoals we die nu meemaken. Voorbij projecties op de korte termijn, zijn deze modellen nog minder toegepast op de langere termijn. Onze systemen zullen ver van hun huidige staat evolueren, zonder dat het mogelijk is om alle effecten te voorspellen².

La prospective ontstond in Frankrijk in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog en werd geformaliseerd als antwoord op politieke en sociale vragen die vandaag de dag nog steeds relevant zijn: "een permanent gevoel van de versnelling van de tijd; de erkenning van een totale en angstwekkende onzekerheid; de toenemende complexiteit van menselijke problemen onder de gevolgen van meervoudige onderlinge afhankelijkheden als gevolg van de globalisering; het bijna oneindige potentieel van technologie, vergezeld van steeds indrukwekkendere beloften, maar vaker wel dan niet losgekoppeld van ethische overwegingen; een sterke vraag om na te denken over het doel van menselijk handelen"³.

Daarom hebben veel landen zich de afgelopen jaren uitgerust met gedegen toekomstanalyses om te kunnen handelen in een onzekere wereld. Het Prospective Research for Brussels-programma maakt deel uit van deze ontwikkelingen en is een baanbrekend financieringsprogramma in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het ondersteunt toekomstgericht wetenschappelijk onderzoek naar grote maatschappelijke uitdagingen, geanalyseerd op een systemische, collaboratieve en multidisciplinaire manier. Gesteund door wetenschappelijk onderzoek creëert la prospective een reeks aanbevelingen gebaseerd op mogelijke toekomsten, met behulp van een reeks precieze hypothesen en de gedeelde ervaringen die ze allemaal met elkaar verbinden. Het doel van deze aanbevelingen is om het heden in vraag te stellen en regionale actoren helpen hun weg te vinden in het doolhof van onzekerheden en controverses, zich voor te bereiden op de geanticiperde veranderingen in de samenleving en gewenste ontwikkelingen te bewerkstelligen, zodat ze afstand kunnen nemen van de meer kortetermijns-logica om crises met bijzonder kostbare ecologische, sociale en economische gevolgen te beheersen. La prospective nodigt ons dus uit om "ons individueel en collectief de toekomst opnieuw toe te eigenen, samen de architecten te worden van een gekozen toekomst, in tegenstelling tot de slachtoffers van een opgelegde toekomst".

¹ Cf. thèse de doctorat d'**Aurore Fransolet** (2019), Knowing and Governing Super-Wicked Problems: A Social Analysis of Low-Carbon Scenarios. Cf : <https://2100.org/wp-content/uploads/Synthese-these-Aurore-Fransolet.pdf>.

² **Jean-Pierre Laurent et Monnet Éric**, « Manières de dire l'avenir sans nier l'incertitude : de l'économie aux sciences du climat. Entretien avec Michel Armatte », Tracés. Revue de Sciences humaines [En ligne], 24 | 2013. URL: <http://journals.openedition.org/traces/5671>.

³ **Durance Philippe** (sous la dir.), La prospective stratégique en action, 2014, Odile Jacob.

Prospective
research

Funding research & Innovation Promoting science